

Павло Долина

Ада САПЬОЛКІНА

ПАВЛО ДОЛИНА НА ПОСАДІ ДИРЕКТОРА ДЕРЖАВНОГО МУЗЕЮ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА УРСР

[до 130-річчя від дня народження: 1888–2018]

Павло Трохимович Долина був призначений на посаду директора музею на 59-му році життя, маючи за плечима чималий життєвий і професіональний досвід, що він виклав у своїй автобіографії: “... народився 18 листопада 1888 р. в с. Мишоловка під Києвом. Батьки безземельні селяни, ходили на заробітки до Києва, куди з часом переїхали на постійну роботу і проживання; батько службовцем у гімназію, а мати домогосподаркою.

Після закінчення Міського училища в 1903 р. я почав працювати креслярем в Межовому відділі Міського управління, готуючись на атестат зрілості екстерном. Без відриву від роботи в Міськ. Упр. Вступив до Київського художнього училища на архітектурний відділ, але вибув з 6-го класу і вступив до Землемірного училища, яке закінчив у 1909 р. По закінченні училища влаштувався землеміром в Землеупорядкувальну Комісію Київської губернії. Одночасно з роботою землеміром вступив на вищі сільськогосподарські курси при Київському політехнікумі, а по закінченні їх здійснив свою давню мрію і вступив у 1912 р. студентом у Київське театральне училище, що згодом стало Інститутом. Закінчивши

Театральне училище в 1915 р. влаштувався у Саратовський міський театр актором.

В зв'язку з Імперіалістичною війною в 1916 р. змушений був повернутися до спеціальності землеміра, влаштувавшись як військовозобов'язаний на будівництво стратегічної залізниці в Кам'янці-Подільському, а вже потім в Батумі.

В Батумі мені пощастило суміщати службу землеміра з роботою актора в Батумському театрі Народного дому.

Після повернення на Україну 1918 р. вступив актором і реж.-лаборантом у Київськ. “Молодий театр”, а після реорганізації його у 1919 р. перейшов до Київ. театру ім. Шевченка, працюючи одночасно зав. секцією робітничо-селянського театру Комітету мистецтв [в структурі Ради Народних комісарів – А. С.].

З 1920 по 1922 р. працював актором і режисером у Київському драм. театрі, пересувному театрі ім. Шевченка в Харкові, а в 1921 р. організував пересувний театр “Каменярі”, де працював режисером і художнім керівником.

У 1922 р. я вступив актором і режисером-лаборантом в театр “Березіль” у Києві, одночасно працю-

ючи деканом факультету укр. драми ін-ту ім. Лисенка. Працюючи в театрі “Березиль”, пробував свої сили в кіно, знімаючись в “Арсенальцях” [український короткометражний агітфільм 1925 року, поставлений режисером Лесем Курбасом – А. С.] і “Макдональді” [український короткометражний комедійний фільм 1924 року, поставлений Лесем Курбасом – А. С.], а у 1925 р. вийшов з театру і вступив до Одеського Кінотехнікуму проректором по навчальній частині і педагогом.

Восени 1925 р. перейшов на Одеську Кіностудію спочатку асистентом реж. Балюзєка і Чардиніна, а потім на самостійну роботу режисера. В цей же час викладав предмет – мистецтво актора і практику сцени в Одеському драм. Інституті.

У 1929 році перейшов на роботу режисера Київської кіностудії, де пропрацював до 1940 р., перейшовши потім на студію “Техфільм”.

З цієї студією у липні 1941 р. евакуювався в м. Ташкент.

В грудні 1943 р. був відізваний Українським урядом на роботу начальника відділу театрів Комітету в справах мистецтв спочатку в Харкові, а потім переїхав з ним до Києва.

За час 40-річної трудової діяльності я 30 років віддав мистецтву театру і кіно. [...] як режисер поставив понад 35 п’єс.

Працюючи на кіностудіях Одеси, Києва, Ташкента, мною поставлено 18 кінофільмів, з них 8 художніх [...] і 10 науково-популярних технічних фільмів.

Як літературний працівник перекладав п’єси, теоретичні праці по театру, написав п’єси “Царі”, “Кирило Кожум’яка”, а також 8 сценаріїв, які були поставлені кіностудіями.

З 18/06 1947 р. працюю директором Державного музею Театрального мистецтва УРСР” [1].

У 1947 році, після скорочення на 6 одиниць у 1946 р., персонал музею складався з 18 співробітників: “директор, заступник директора по науковій частині, головний охоронець [зберігач – А. С.] музею, вчений секретар, два старших наукових співробітники, три наукових співробітники, зав. бібліотекою, старший бухгалтер, касир-рахівник, завхоз-комендант, секретар-друкарка, прибиральниця, два робітника музею, одна наглядачка зали” [2].

Ставши до роботи, найперше директор здійснив ревізію музею за основними напрямками діяльності. Про її підсумки він інформував голові Комітету в справах мистецтв УРСР Пашину М. П. у доповідній записці, що об’єктивно й професійно висвітлює стан справ: “Після ознайомлення мого з усіма справами музею, куди мене було призначено 15 червня 1947 р., вважаю його стан і роботу незадовільними і ось саме чому:

1. Не зважаючи на майже 4-х річну після звільнення від німецької окупації Києва діяльність музею в ньому й досі не проведено основної роботи – інвентаризації музейних фондів.

Попередні керівники, яких змінилося за цей час кілька, приймали один від одного фондовий матеріал “на віру”, обчислюючи його приблизно в кількості 50 тисяч експонатів.

На сьогодні з цієї кількості записано на картки близько 40.000, але якість запису не цілком задовільна і вимагає коректив, або навіть перероблення карток.

Робота ця трудомістка і вимагає багато часу. [...]

Взагалі для повної інвентаризації музею потрібно до 2-х років безперервної роботи 3-4 наукових робітників достатньої кваліфікації.

Відсутність інвентаризації музею не тільки не дає можливості знати наявну кількість експонатів, але позбавляє мене змоги формально по акту прийняти справи і матеріальні цінності.

2. Перебуваючи весь час в згорнутому, законсервованому стані (коли не рахувати зроблених за останній час 4-х виставок, експонованих в центрі міста), музей не виконує своєї основної функції – обслуговування широких радянських кіл суспільства і в першу чергу мистецької й театральної громадськості. [...]

Відсутність експозиції обмежує всю діяльність музею, зводячи її тільки до збирання і переховування матеріалів, яке мало дійове і з причин сказаних вище, не користується популярністю і довір’ям серед основних постачальників експонатів – театрів. [...]

3. Експозиція, яку музей міг би здійснити, виставивши із своїх багатих, частково пограбованих за окупації фондів, велику змістовну історію театральної справи на Україні, від її зародження до наших днів, – тісно пов’язується з приміщенням, якого музей не має. Є тільки 8 кімнат і великий коридор, де складено в 27 шафах та 5 стілажах експонати, часом досить громіздкі, розташована бібліотека на 2700 книжок та де працюють наукові співробітники. [...]

Крім цього розташування музею далеко від центру міста, з яким не має доброго сполучення не гарантує йому потрібного людного одвідування. До цього треба додати, що положенням недіючого музею користуються наші сусіди – Музей Історії Лаври. В свій час вони забрали у музеї Театрального мистецтва 3 великих кімнати і коридор і тепер не діждуться поки ми звідси виберемося, поширюючи на цю тему різні чутки, що не дає певності в роботі нашого музею.

Таке положення взагалі неприпустиме і примушує ставити питання руба – або в Українській РСР є музей Театрального Мистецтва, або немає його [...]

4. Не все гаразд і з кадрами Музею. ... їх недостатньо. Підібрані вони не завжди за діловим і науковим принципом і розставлені для виконання своїх обов'язків не цілком вдало, без врахування кваліфікації і наукової підготовки, а також стану здоров'я. [...]

Залученню на працю до музею заважає все теж такі відірваність і віддаленість його від центру міста, заниженість ставок, що одержують наукові працівники, а також недостатня матеріальна забезпеченість і відсутність житлоплощі. Єсть такі науковці, які живуть в кутках, або далеко від міста. [...]

5. За весь післявоєнний час роботи музею наукові співробітники не опрацювали й не опублікували жодної великої наукової роботи. Деякі науковці для своїх праць одібрали теми потрібні їм для одержання наукових знань і захисту дисертацій. Але у відборі тем керувалися в першу чергу не інтересами суспільства і держави, а теоретичними міркуваннями і особистими симпатіями одірваними від вимог сучасності. [...] Переважна більшість з тем складеного плану взято з минулих часів ("Скоморохи Київської Русі", "Корифеї українського театру", М. К. Заньковецька тощо). Це не визначає, що над цими темами музей не працюватиме, але поруч з темами з минулих часів театральної справи необхідно буде заакцентувати сучасні після жовтневі теми великого розвитку і піднесення театрального мистецтва України. [...]

6. Отже, виходячи з усього вищесказаного, для піднесення роботи музею театрального мистецтва необхідно:

а) надати музеєві відповідне приміщення в центрі міста з 15-18 великих кімнат, де відкрити велику експозицію театральної справи на Україні: дореволюційного і радянського театру.

б) провести повну наукову інвентаризацію фондів і матеріальних цінностей музею.

в) прирівняти музей театрального мистецтва до інших республіканських музеїв, щодо штатного розпису і тарифних ставок.

г) поповнити кадри кваліфікованими науковими співробітниками.

30/VI. 1947 р." [3]

На додаток до поданої доповідної записки директор надіслав і перелік заходів від органів державної влади, необхідних для забезпечення матеріальної бази та основної діяльності закладу.

Основним завданням другого півріччя 1947 р. була робота над виставкою "30 років радянського театру на Україні", до чого був підключений весь штат музею. Згідно з наказом директора № 27 від 20.06.1947 р., виставка мала відкритися 25 жовтня, однак через різні проблеми матеріального по-

рядку (ремонтні роботи, обладнання, експонатūra) відкрилася пізніше – 25 січня 1948 р. – до 30-річчя Укр. Рад. Соціалістичної республіки (у 4 залах, обсяг експонатūри за описом – 2926 од.). Робота навколо цієї експозиції тривала й протягом 1948–49 років – збиральницька, оновлення і доповнення розділів експозиції.

За звітними даними 1947 р. у фонди надійшло 9225 предметів. З них одержано від театрів 8765 од.; придбано через закупівельну комісію 244 од., в т.ч. 6 ескізів В. Меллера; подаровано театральними діячами 216 од.; з відряджень (3 – Харків, Одеса) привезено 1274 експонати.

Щодо наукового доробку співробітників – заступник директора по науковій частині П. Цибенко закінчив дисертацію на здобуття ступеня кандидата мистецтвознавства на тему "Зображення скоморохів на фресках веж Київського Софійського собору".

Протягом усього часу директорства П. Долина піднімає нагальне питання надання музею належного приміщення. У Доповідній записці від 24 квітня 1948 р. Голові Ради міністрів УРСР Д. Коротченку він знову констатує "...лаврське приміщення, в якому розташовано музей, не відповідає ні умовам збереження експонатів через постійну вологість і грибок, ані розгорненню експозиційної роботи... Всі ці причини, а також віддаленість від центру міста не дозволяють музею стати активнопідючим науково-дослідчим мистецьким осередком. [...] Тому звертаємося до Вас з проханням зважити на важливість і значення Республіканського театрального музею і надати йому приміщення ближче до центру міста, яке б відповідало музейним вимогам. Таким приміщенням може бути будинок, що наданий був "Будинку вчених" на розі вул. Чекистів і К. Лібкнехта № 17" [4].

Опікуючись виконанням базової функції музейної справи – комплектуванням колекції, розпорядженням від 9 квітня "з метою забезпечення музею необхідними експонатами з діяльності київських мистецьких закладів" до кожного з них було прикріплено співробітників музею (йдеться про Театр ім. І. Франка, ТЮГ, Театр рос. драми, Театр опери, Театральний ін-т, УТТ, Ляльковий театр, газети "Рад. Мистецтво", "Літературна газета", Музкомедію, Драм. Театр УРСР).

"Зазначеним тт [товаришам] належить налагодити з адміністрацією закладів ділові зв'язки для одержання експонатів" [5].

Розуміючи, що одним з чинників ефективності праці є її організація, директор впровадив відповідні заходи стосовно наукової роботи, зокрема встановлення бібліотечних днів для наукових співробітників персонально, контроль виконання планових завдань із слуханням співробітників на Науковій раді.

Особлива увага приділялася театрознавчій практиці. Так, у Наказі № 55 від 24.11.1948 р. зазначено:

“Виконання основного обов’язку театрального музею – популяризації театрального мистецтва – вимагає потребу в детальному обізнанні з виставами театрів. З цією метою необхідно запровадити систематичне відвідування науковими співробітниками всіх вистав театрів та обговорення вистав на наукових нарадах музею. Тому наказую:

1. Моєму замісникові по наук. частині т. Цибенкові П.А. скласти графік наукових нарад та визначити доповідача-рецензента з приводу кожної нової вистави.

2. Науковим співробітникам [... перелік поіменний] вмінити в обов’язок підготуватись (прочитати п’єсу, критичні статті і подивитись виставу) до доповідей-рецензій та приймання активної участі в обговоренні вистав.

3. Вченому секретареві тов. Хлібцевич Є. С. в погодженні з директорами театрів забезпечити можливість відвідування театрів міста Києва та попереджати наук. співробітників про чергові перегляди” [6].

У доповіді на нараді робітників музеїв Комітету в справах мистецтв УРСР від 2 серпня 1948 р. директор музею наголосив, що науково-дослідна, теоретична робота співробітників є завершенням опрацювання музейних експонатів і популяризацією їх у вигляді наукових робіт з різних питань, пов’язаних з театральним процесом в Україні. Щодо плану доповідей на 1948 р. – названо теми: “Джерела народного театру”, “Вертепна драма”, “Театр першої половини XIX сторіччя”, “50 річний ювілей МХАТу”, “Шкільний театр”, “30 років найстарішого на Україні радянського театру – Дніпропетровського ім. Т.Шевченка”, “Щепкін і його перебування на Україні”. Остання тема покладена на П. Долину.

“Як видно з цього переліку, більшість тем являється підготовкою великого завдання, яке музей має здійснити до 1950 р. – організація експозиції “Дожовтневий театр на Україні. З цією метою частина наукових співробітників має бути відряджена для опрацювання різних джерел і документів до Львова, Харкова, Одеси, Сум, Москви і Ленінграду” [7].

Директор підкреслює: “...науково-дослідна робота не мислима без видання виготовлених робіт і це є вузьким місцем діяльності музею.” В цьому напрямку трирічним планом музею було намічено до друку такі видання:

“1948 р. – Путівник по виставці “30 років радянського театру на Україні”; “Зображення скомохів на фресках Софіївського собору”;

1949 р. – “Сценічна і громадська діяльність М.К. Заньковецької”; “Сценічна діяльність І. О. Мар’яненка”;

1950 р. – “Сценічна історія п’єси О. Є. Корнійчука “Загибель ескадри”; “П’єси Горького на сценах України”.

Підготовлено до публікації 94 листи М. К. Заньковецької, що чекають на організацію їх видання” [8].

У розділі про потреби і шляхи вирішення видавничих завдань доповідач зазначає: “Забезпечити музею через видавництво “Мистецтво” видавничу справу на 1949 р. аркушів на 15-17 для видання праць, які готує музей” [9].

Крім того, музей проводив консультативну роботу, надавав фондові матеріали та бібліотечну літературу дослідникам, працівникам театрів, студентам різних навчальних закладів.

Як засіб популяризації музею керівник ставив завдання на рік: “...має бути прочитано 2-3 доповіді

- в Театральному інституті
- в Українському театральному товаристві
- в одному з київських театрів” [10].

Згідно із Звітом про роботу музею у 1948 р., поставлені завдання системно реалізувалися, в т.ч. не тільки під керівництвом, а й за безпосередньою участю директора П. Долини. Так, у пункті 3 розділу “Наукові відрядження” читаємо: “До Одеси з 18 по 24 грудня тов. Долина П.Т. Встановлено точні підтекстовки до 192 експонатів. Одержано для музею 85 експонатів з театрів Одеси. Домовлено з театрами м. Одеси про надсилку матеріалів для ювілейних виставок до 150-ліття з дня народження О.С. Пушкіна і 70-ліття Й. В. Сталіна” [11].

1949 рік, позначений 15-ю річницею від дня смерті М. Заньковецької, відзначився початком епопеї по створенню меморіального музею актриси у квартирі по вул. Червоноармійській, 121, кв. 4 (тоді йшлося про кімнату площею 28 кв. м, оскільки в квартирі ще мешкали родичі). Цю справу стимулювала раптова смерть у січні племінниці Заньковецької Н. А. Волик-Адасовської. Відтоді почалася різновекторна діяльність музею під керівництвом Долини, спрямована на реалізацію мети. Звичайно, самотужки музей не міг виконати всі роботи, це потребувало і коштів, і організаційного втручання керівних та державних органів різних рівнів, оскільки, перш за все, йшлося про ремонтні роботи і зовні, і всередині будинку, а також знесення старого одноповерхового будинку у дворі, в якому ще жили 19 мешканців. Весь комплекс організаційних питань по увічненню пам’яті М. Заньковецької у меморіальній кімнаті та іншими засобами активно вирішувався протягом року, що відображено в листуванні директора з різними інституціями. Однак, у листі від 3 жовтня 1949 р. до голови Кагановичської районної Ради депутатів трудящих м. Києва (т. Ігнатенка) П. Долина конста-

тує: “В результаті перевірки ремонту кімнати-музею М. К. Заньковецької встановлено, що замість 15 вересня ремонт буде закінчений не раніше 10 жовтня, що й стверджено виконробом т. Барабулою. Ця затримка ремонтних робіт зриває установку виставки та своєчасне відкриття музею-кімнати, що мало бути 4-го жовтня ц.р.

Крім цього встановлено, що якість ремонту незадовільна” [12].

Зрештою, у звіті за 1949 рік зокрема зазначено:

“4. Закріплено за музеєм кімнату М. К. Заньковецької. Складений експозиційний план музею-кімнати М. К. Заньковецької (старший науковий працівник Перепелиця П. П.) .

5. Підготовлена виставка до 15 роковини з дня смерті М. К. Заньковецької на 200 експонатів. Наукова розробка старшого наукового працівника Перепелиці П. П. Виставка не експонувалася через відсутність [неготовність – А. С.] приміщення” [13].

Іншою вагомою акцією 1949 року був виступ директора музею з доповіддю на нараді директорів театрів України, що проходила 15 червня. Свій виступ П. Долина закінчив переліком необхідних заходів, спрямованих на виконання завдань збирання матеріалів: “На мою думку потрібно:

1. При затвердженні кошторисів по кожному театру необхідно виділити спеціально суму на рекламний і музейний матеріал по кожній запланованій виставі, так як це планується на їх постановку.

2. В кожному театрі зобов’язати одного з режисерів, адміністратора очолити активну групу допомоги музеєві.

3. Кожному театрові надсилати матеріали-експонати кожної прем’єри, організувавши для цього фотографування дій, сцен, окремих провідних персонажів, а також афіші, програмки, копії протоколів обговорень, ескізи, макети, репертуарні списки та інші документи, що стосуються постановки і прийому її громадськістю та творчої діяльності театру.

Ці міроприємства при правильній організації і активній роботі творчого активу, в допомозі музеєві полегчать комплектування його фондів і усунуть ту випадковість в одержанні експонатів, яка існує зараз в нашій практиці. А саме головне вони гарантують повноцінну науково-дослідну роботу музею та організацію чергових тематичних виставок, присвячених яскравим подіям нашої соціалістичної дійсності” [14].

Наступного 1950-го року, юридичний і галузевий статус музею був підкріплений і унормований Положенням, затвердженим Головою І Комітету у справах мистецтв УРСР (на основі типового Положення). У цьому Положенні заклад був названий Київським державним музеєм театального мистецтва і визна-

чений як “художественно-просветительное и научно-исследовательское учреждение, находящееся в системе Комитета по делам искусств при Совете министров СССР и непосредственно подчинённое Комитету по делам искусств при Совете Министров УССР” [15].

Цим же Положенням до управління музею було впроваджено Науково-художню Раду: “При директоре музея, в качестве совещательного органа, состоит научно-художественный совет, часть членов которого назначается директором из числа руководящих научных сотрудников, а другая часть состоит из приглашённых директором представителей партийных и общественных организаций и работников искусств и науки, не состоящих в штате музея.

Список членов Совета утверждается Комитетом по делам искусств УССР по предъявлении директора музея.

Совет обсуждает вопросы научного, научно-организационного и методического характера, вносимые на рассмотрение директором музея и членами Совета и вносит по ним свои заключения” [16]*.

7 вересня 1950 р. був затверджений склад Ради:

1. Долина П. Т., – голова НХР

Члени:

2. Хвостов О. В. – лауреат Сталінської премії, нар. худ. СРСР (УРСР – ?)

3. Ватуля О. М. – нар. арт. УРСР, Заступник голови УТТ

4. Довбищенко В. С. – засл. арт. УРСР, головний реж. ТЮГу

5. Ткаченко С. М. – засл. арт. УРСР, директор Театрального ін-ту

6. Костюк Ю. Г. – завідувач театального відділу Ін-ту мистецтвознавства АН УРСР

7. Петренко М. З. – секретар парторганізації Заповідника “Кієво-Печерська лавра”

8. Южно І. І. – художник Художньо-промислового училища

9. Цибенко П. А. – заступник директора по науковій частині

10. Хлібцевич Є. С. – вчений секретар музею / секретар

11. Супрун О. Й. – головний зберігач музею

12. Перепелиця П. П. – ст. науковий співробітник музею

13. Гайдай І. Н. – ст. науковий співробітник музею.

У 1953–54 рр. до складу Науково-художньої ради входили: ще молодий режисер театру ім. Лесі Українки Ірина Молостова, народна артистка СРСР Зоя Гайдай та інші непересічні митці.

* Друкується мовою оригіналу.

Того ж 1950 року Рада збиралася лише один раз – для обговорення “науково-виробничого плану” на 1951 рік. Не часто вона збиралася й у наступні роки, переважно для обговорення питання позамузейних виставок, планів роботи і т.п.

Актуальним для музею залишалося питання кваліфікованих кадрів. 1950 року з штату вибуло 2 наукових співробітники та було прийнято три. З них 2 – випускники Київського театрального інституту 1949 року, театрознавці: Гайдай І. Н. [чол.], Зайончковська С. Л. і Козієнко В. А. – випускниця 1945 р. Московського театрального інституту, переведена в музей з театру ім. І. Франка.

Привертають увагу звітні дані стосовно реалізованих засобів популяризації музею, що на часі й сьогодні:

“...а) установлено в місті, в найбільш людних місцях, 6 рекламних щитів про діючу експозицію “Радянський театр на Україні”;

б) виготовлено та розклеєно по місту 200 афіш;

в) виготовлено та розіслано по театрах, заводах, школах, інститутах, будинках відпочинку 5 000 листівок про музей та його експозицію;

г) перед читанням лекцій поза музеєм давались повідомлення про роботу музею” [17].

У підсумку “масово-популяризаційної роботи” її різними видами того року було охоплено 20 827 чоловік.

Зрештою, як і було заплановано, виставка “30 років радянського театру на Україні” була доповнена і перетворена на експозицію. Загалом експозиція стала налічувати 3050 експонатів. “З метою кращого сприймання експонатів перемонтована вся експозиція. ... Експозиція прийнята комісією Комітету в справах мистецтв в серпні 1950 р.” [18].

Відповідно продовжувалася збиральницька і наукова робота за напрямками дореволюційного театру та іншими.

Спільно з Українським театральним товариством було видано книжку “Вінок спогадів про Заньковецьку”, ілюстровану матеріалами з фондів музею. Як один з трьох упорядників зазначений П. Долина. Окрім цього, директор написав аналітичну статтю “Короткий огляд діяльності театрів УРСР в період післявоєнної п’ятирічки” (це було пов’язано з експонуванням музейної виставки про діяльність українських театрів протягом 1945–1950 рр. у Москві під час декади українського мистецтва і літератури, а потім в музеї).

А 1951 року музей приступив до впорядкування збірника, також мемуарного, присвяченого М. Л. Кропивницькому. Це масштабне видання вийшло друком у 1955 р. під назвою “Спогади про М. Л. Кропивницького”, де також одним з двох упорядників є П. Долина (другий – В. Перепелиця).

Попри активну ініціативну діяльність музею на чолі з директором П. Долиною в усіх основних напрямках, у звіті за 1952 р. констатовано: “Основна увага музею в роботі була зосереджена на двох розділах – масово-пропагандистському та впорядкуванні фондів цінностей. Масово-пропагандистська робота провадилася на тематичних виставках музею та в лекторії музею..... Демонстрація пересувних виставок є одним з основних видів масово-виховної роботи музею, та для повноцінної роботи музею конче необхідна постійна експозиція і, в першу чергу, експозиція історії радянського театру на Україні. Музей на 1952 р. планував здійснення цієї експозиції; ще в 1951 р. подав на затвердження КвСМ УРСР орієнтовний план експозиції, але не маючи відповіді Комітету щодо плану та затвердження кошторису, експозицію не здійснив..... Наукова робота в музеї не виходила за межі розробки тематичних планів та методичних розробок виставок, складання путівника-каталога та підготовки нових популярних лекцій. [.....]

В 1952 р. музей закінчив інвентаризацію основного фонду експонатів, виділив матеріали, що не належать до профілю театрального музею” [19].

Переломний в історії суспільства 1953 рік. В цей час відбуваються деякі реорганізації в структурі державних органів. П. Долина знову звертається до міністра культури УРСР К. Литвина з клопотанням надати музею приміщення: “...значною перешкодою в справі зберігання експонатів та проведенні масово-пропагандистської діяльності музею є відсутність відповідного приміщення. [...] Недостатня площа музею (796 м² разом з господарчим сирим підвалом) не дає можливості розмістити велику кількість експонатів (більше 90 000) відповідно до вимог їх збереження, а тим більше немає ніякої можливості створити постійну експозицію з історії розвитку радянського та дожовтневого театру на Україні. [.....]

В зв’язку із злиттям кількох комітетів в Міністерство культури УРСР, при переміщенні окремих підлеглих Вам установ, просимо Вас врахувати необхідність надання Державному музею театрального мистецтва УРСР кращого приміщення в центрі міста. Мінімальні вимоги музею міг би задовольнити будинок по Володимирській вул. № 56 (бувше приміщення Комітету в справах мистецтв УРСР)” [20].

1953 року музей планує починати роботу над кількома вагомими виданнями, в розробці яких поряд з науковими співробітниками бере участь і директор П. Долина:

1) “Публікація листування М. Л. Кропивницького, М. П. Старицького, М. К. Заньковецької, І. К. Тобілевича, П. К. Саксаганського” (як документальне підтвердження театрального процесу 1880–

*Співробітники музею: I ряд – І. Гайдай, (невідома), Є. Хлібцевич, Р. Валах (бібліотекар);
II ряд – А. Драк, М. Онищенко, С. Зайончковська, О. Супрун (головний зберігач), (невідома).*

1900-х років на Україні; обсяг 15-20 друк. аркушів (360-480 стор.) (вступна стаття, коментарі);

2) “Хронологічний довідник українського театру за період 1881–1917 рр” (відомості про дожовтневі укр. трупи, основний аматорський склад, репертуар та міста діяльності; обсяг 10 друк. арк. (240 стор.).

Очевидно, вкlastися у планові строки видання цих публікацій – 1954 р. не вдалося. Збирання й систематизація матеріалів продовжувалася й у 1955 р.

А 19 вересня 1955 року, на 67-му році життя, Павла Трохимовича Долини не стало.

Упродовж восьми нелегких повоєнних років директору П. Долині вдалося здійснити фундаментальні зрушення в діяльності музею: це і з’ясування проблем та висунення засобів їх вирішення, проведення інвентаризації фондів та їх упорядкування, налагодження системної збиральницької, науково-дослідницької, виставково-експозиційної роботи та ін. Було розпочато роботу над експозиціями з історії театру в Україні, процес створення музею М. Заньковецької. На жаль, окремі базові питання, розв’язання яких залежало від зовнішніх обставин та вищих органів влади, вирішити не вдалося, вони залишаються актуальними й досі... А П. Долина на посаді директора Державного музею театрального мистецтва УРСР увійшов у його історію як керівник високої кваліфікації, діяч унікального зразка, у якому пропорційно поєдналися в одній особі митець і адміністратор, теоретик і прагматик, організатор і виконавець.

1. Архів МТМК України. Особова справа. Б/н.
2. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 33, 1947 р. – С. 8.
3. Там само. – С. 14.
4. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 45, 1948 р. – С. 11.
5. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 46, 1948 р. – С. 9.
6. Там само. – С. 31.
7. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 50, 1948 р. – С. 7.
8. Там само. – С. 8.
9. Там само. – С. 12.
10. Там само. – С. 9.
11. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 48, 1948 р. – С. 4.
12. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 65, 1949 р. – С. 64.
13. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 69, 1949 р. – С. 3.
14. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 67, 1949 р. – С. 6-7.
15. Архів. Опис № 1, од. зб. № 105, 1950 р. – С. 1.
16. Там само – С. 5.
17. Там само.
18. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 104, 1950 р. – С. 4.
19. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 154, 1952 р. – С. 14.
20. Архів МТМК України. Опис № 1, од. зб. № 183, 1952 р. – С. 18.